

Okul Öncesi Dönemde Özürlü Çocuklar İçin Kaynaştırma Programları

Dr. Nilgun METİN
H.U.ÇSE Bölümü Uzmanı

Son zamanlarda özel eğitime verilen önemle birlikte, normal gelişim gösteren çocuklarla özel eğitim gerektiren çocukların kaynaştırılması (Mainstreaming) konusu ağırlık kazanmaya başlamıştır. Daha önceleri ozurlu bireylerin toplumdan soyutlanarak izole edilmiş ortamlarda bulundurulması, orada eğitim alması ve yaşaması düşüncesi savunulurken, daha sonraları bu düşünce şekli terk edilerek yerini ozurluların da toplumdaki diğer bireylerle yaşamayı öğrenmesi ve toplumsallaşması düşüncesi almaya başlamıştır. Garrison ve Hamill 1971 senesinde yaptıkları bir araştırmada zihinsel ozurlu çocukların, sadece bu çocuklar için hazırlanan özel eğitim sınıflarında eğitimlerinin, toplumdan izole edilmelerinden bir farkı olmadığını belirtmişlerdir.

Kaynaştırma, okul öncesi dönemden başlayarak daha ileri okul dönemlerinde de yapılabilir. Ancak ozurlu çocuğun daha sonraki yıllarda topluma uyumunu kolaylaştırması için gerekli olan temel iletişim becerilerini kazanması ve gelişimini hızlandırması yönünden okul öncesi dönemde yapılacak olan kaynaştırmanın önemi büyüktür (Gampel ve ark 1974).

Okul öncesi dönemde iyi planlanmış bir kaynaştırma programına katılan ozurlu çocuk, normal çocuğun davranışlarını gözleyecek, model alacak ve normal çocukla sosyal iletişim içine girebilecektir. Yapılan bir araştırmada, kaynaştırma ortamında normal çocukların ozurlu sınıf arkadaşlarının çeşitli alanlarda gelişimini sağlamada davranış modelleri olarak görev yaptıkları belirtilmiştir. Gene aynı araştırmada entegrasyon progra-

mında normal çocukların ozurlu çocuklara sınırlı olan beceri ve yeteneklerini geliştirmede takviye edici etmen olarak etki ettikleri ifade edilmiştir (Beckman ve ark., 1987, Turnbull ve ark., 1981, Gottlieb ve ark., 1983, Synder ve ark., 1977, Jenkins ve ark., 1985).

İyi planlanmış bir kaynaştırma programı içinde yer alan ozurlu çocuk buradaki normal çocuklarla girdiği doğrudan etkileşim sonucunda, toplumca benimsenen davranış repertuarını genişletmeye başlayacaktır. Ozurlu çocuk için bu repertuar içinde yer alan davranışlar, çocukluk döneminde kazanılması kolay, yetişkinlikte ise benimsenmesi zor olan davranışlardır. Ozurlu çocuk toplumca benimsenen davranış repertuarına geniş ölçüde sahipse onun toplumda sosyal kabul görmesi daha kolay olacaktır.

Kaynaştırmada çocuklar arasında kurulan ilişkilerin bilişsel gelişime de etki ettiği düşünülmektedir. Murray ve Botvin ilkökul çocuklarını kapsayan bir incelemede, bilişsel yönden ileri düzeyde olan büyük yaş grubundaki çocukların problem çözme alanında küçük çocuklara model oldukları ve bu konuda sosyal iletişim içine girdikleri zaman, daha az yetişmiş durumdaki çocuğun daha sonraki performansını pozitif yönde etkiledikleri ortaya çıkmıştır (Gottlieb ve ark 1983).

Normal çocuklarla kurulan ilişkiler ve başarı ortamları ozurlu çocuğu uyarmaktadır. Örneğin, normal gelişim gösteren çocuğun konuşma seviyesini, ozurlu çocuğun seviyesine göre ayarladığı gözlenmiştir. Böylece ozurlu çocuk için, yalnız ozurlu akranlarının bulunduğu ortamdaki daha karmaşık olan ancak anlaşılabilir bir linguistik çevre ortaya çıkmakta-

dır Bu durum ozurlu çocuğun etkileşim yeteneğini geliştirmektedir (Guralnick, 1980)

Kaynaştırma programında sadece ozurlu çocuğu değil normal çocuğu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir Kaynaştırmanın ozurlu çocuğa olduğu kadar normal çocuğa da yararlı yönleri vardır Kaynaştırma ortamı normal çocuğa ozurlu çocuklarla kuracağı ilişkilerden kazanacağı ve ilerdeki yaşantılarında da kullanabileceği deneyimler kazandıracaktır Ozurlu bireyi tanıma, ona model olma ve nasıl yardım edebileceği konusunda normal çocuk deneyim kazanacaktır Bir bireyin bağımsızlığını kazanması onun kimsenin yardımı olmadan yaşamını devam ettirmesine bağlıdır Bir anaokulu çocuğu öz bakımını kendisi sağlayabiliyorsa, keadı problemlerini kendisi çözebiliyorsa, düşüncelerini ve duygularını rahatlıkla ifade edebiliyorsa en önemlisi başkalarına yardım edebiliyorsa bu çocuk için bağımsız denebilir Ozurlu çocuğa yardım edebilen çocuk bağımsızlığını kazanmak için ilerleme kaydedebilecektir Ayrıca öğrenme stratejilerinde normal çocuğun öğretici fonksiyonunda olması, onun daha iyi öğrenmesini ve öğrendiklerini pekiştirmesini sağlayacaktır (Turnbull ve ark , 1981, Gotheb ve ark , 1983, Synder ve ark , 1977, Jenkins ve ark , 1985)

Kaynaştırma programlarında, eğitimcileri ve aileleri tedirgin eden bir problem acaba normal çocuk ozurlu çocuğun problem davranışlarını taklit eder mi?" sorusudur Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ozurlu çocukların normal çocuklar üzerinde olumsuz bir etki yaptıklarına ilişkin bulgular elde edilmemiştir

Apolloni ve Cooke'un 1978 yılında yaptıkları bir çalışmanın sonuçlarına göre kaynaştırma ortamındaki normal çocuklar ozurlu çocukları taklit etmemekte, bu konuda kendilerine bir odullendirme uygulanmadıkça bu tür hareketlere başvurmamaktadırlar Normal çocuklar ozurlu çocukları taklit etmek yerine

ozurlu olmayan diğer çocukları taklit etmeyi tercih etmektedirler Taklit edilen davranış, eğitimciler ve diğer çocuklar tarafından onaylanmadıkça, o davranış çocuk için fonksiyonel olma özelliğini yitirip kısa sürede sonebilmektedir

Bir başka araştırmada, normal çocuklar özel eğitim sınıflarına yerleştirilmiş ve gelişimleri takip edilmiştir Sonuçta bu sınıflara yerleştirilen normal çocukların yaşlarına uygun bir çok beceriyi kaynaştırma ortamında da kazandıkları gözlemlenmiştir (Synder ve ark , 1977, Odom ve ark , 1984).

Kaynaştırma programlarının hem normal çocuğa hem de ozurlu çocuğa yararlı olabilmesi için iyi planlanmış olması gerekmektedir İyi planlanmış bir kaynaştırma programının koşulları nelerdir? Bu koşullar aşağıdaki gibi sıralanabilir

1 Okul öncesi etkinlikleri içinde çocukların en aktif olabildikleri ve diğer çocuklarla en yoğun sosyal iletişime girebildikleri etkinlik, serbest oyun saatidir Bu etkinlik içinde çocuklar diledikleri köşede, istedikleri materyallerle oynama fırsatı bulabilmektedirler Aynı zamanda gelişim düzeylerine uygun olarak sosyal iletişim davranışları içine girebilmektedirler İyi planlanmış bir kaynaştırma programının başlangıç olarak serbest oyun saatine yerleştirilmesi, sosyal etkileşimin oluşması ve artması yönünde yararlı olacaktır Ayrıca serbest oyunda, sosyal iletişimde sınırlılığı olan ozurlu çocuk için normal çocuğu gözleme, model alma ve sosyal iletişim davranışları içine girmesi için uygun bir ortam sağlanmaktadır

2- Kaynaştırma programlarına katılacak ozurlu çocuk normal çocukların kazandığı akademik ve sosyal davranış biçimlerine göre hazırlanmalıdır Aynı şekilde kaynaştırma ortamına girecek olan ozurlu çocuklar özel eğitim sınıfında kullanılan özel öğrenim stratejilerinden yavaş yavaş uzaklaştırılmalıdır

3- Kaynaştırma programında özürlü çocuğun normal çocuğu model alması söz konusu olduğundan normal çocuklarda problem davranışların olmaması gerekmektedir. Aynı zamanda özürlü çocuklarda da diğer çocuklara zarar verebilecek, saldırganlık gibi problem davranışlarının olmaması gerekmektedir.

4- Kaynaştırma programlarına katılacak normal çocuklar özürlü çocuklara karşı izleyecekleri tutum konusunda aydınlatılmalıdır. Özürlü çocuklar hakkında çocuk kitapları, filmler, grup tartışmaları ve dramatisasyon gibi etkinlikler yoluyla normal çocuklar kaynaştırma programlarına hazırlanmalıdır.

5- Özel sınıf öğretmeni ile kaynaştırma yapılacak sınıfın öğretmenleri arasında iyi bir işbirliği kurulması gerekmektedir. Bu işbirliği özürlü çocukların kaynaştırma sınıfına katılması kararından başlayarak devam eden sürekli bir iletişim olmalıdır. Özel sınıf öğretmeni, normal sınıf öğretmenine izleme desteği ve danışma hizmeti sağlamalıdır.

6- Özürlü çocuk kaynaştırma programına dahil edildikten sonra, göstereceği gelişme sistemli bir şekilde izlenmeli ve değerlendirilmelidir (Salend, 1984; Dean ve Nettles, 1987; Gresham, 1982).

Başarılı kaynaştırma programlarıyla, özürlü çocukların da topluma kazandırılacağı unutulmamalıdır.

Kaynaklar:

Beckmen, J.Paula. Kohl, F. (1987). İnteraction of preschoolers with and without handicaps in integrated and segregated setting: A Longitudinal study. *Mental Retardation* 25 (1), 5 - 11

Dean, M, Nettles, J. (1987). Reverse mainstreaming. A Successful model for interaction. *Volta Review*, 89 (1), 27 - 34

Gampel, H.D; Gattlieb, J; Harrison, H.R; (1974). Comparison of classroom behavior of special class. EMR. Integrated EMR, Low IQ and Nonretarded Children. *American Journal of Mental Deficiency*, 79 (1), 16 - 21

Greashan, M. F. (1982). Misguided mainstreaming: The case for social skills training with handicapped children. *Exceptional Children*, 48 (5) 422 - 433

Gottlieb, J., Alter, M., Gottlieb, W.B., (1983). Mainstreaming mentally retarded children. *Handbook of Mental Retardation*.

Guralnick, J. M., (1980). Social interactions among preschool children. *Exceptional Children*, 46, 248 - 253.

Jenkins, R.J., Speltz, L.M., Odon, L.S., (1985). Integrating normal and handicapped preschoolers: Effects on child development and social interaction. *Exceptional Children*, 52,(1) 7 - 17.

Odom, L. S., Deciyan, M., Jenkins. R.J., (1984). Integrating handicapped and nonhandicapped preschoolers: Developmental impact on nonhandicapped children. *Exceptional Children*, 51,(1), 41 - 48.

Spencer. J. (1984). Factors contributing to the development of succesful mainstreaming programs *Exceptional Children*, 50, (Febr) 1984, 408 - 416.

Synder, L., Apolloni, T., Cooke, P.T., (1977). Integrated setting at the early childhood level: The role of nonretardet peers. *Exceptional Children*, 43, 262 - 266.

Tumbull, A. P., Dixen - Blacker, J., (1981). Preschool mainstreaming an emprical and conceptual Review. *Mainstreaming of Children in Schools*. New - York. s: 7 - 123.